

А. Дублянський

Замок Любарта в Луцьку

Над Стиром, у старому місті Луцьку гордо підіймаються вгору вежі давнього замку Любарта. Не одну подію пережив цей замок у своїх мурах. Історія його нерозривно зв'язана з містом і з його населенням. Радощі і смуток сплелися тут разом і зацікавили його мурах. Тільки той, хто вміє читати із старих мурів історію, той відчує всю таємницю століть, відтворить у своїй уяві не одну яскраву подію минулого.

Місце, на якому збудовано цей замок, як свідчать археологічні знахідки, було заселене ще в доісторичні часи. Чудове оборонне положення, глибока ріка, навколо болота — усе це стягнуло сюди людей, наших прапредків, які збудували тут городище. Ріка Стир, що в той час була важливою торговельною артерією, відіграла також неабияку роль у розбудові міста Луцька, що стало другим по значенню містом на Волині після Володимира. За княжих часів на місці теперішнього мурованого замку Любарта стояв дерев'яний замок луцьких князів.

У першій половині XIV ст. Волинь переживала непевні часи. В 1323 р. померли останні Романовичі — кн. Андрій і Лев. Їхнього наступника, небожа цих останніх, Юрія Тройденевича, що походив з польсько-мазовецьких князів, отруїли бояри в 1340 р. та покликали на галицько-волинський престол литовського княжича Любарта, що був одружений з донькою одного з останніх Романовичів.

Любарт, син відомого литовського князя Гедиміна, прийняв ще за молоду православну віру та охрестився ім'ям Димитрія. Він засів спочатку у Володимирі, старій столиці Волинського князівства, і звідси правив Волиню і Галичиною. Майже все його князування проминуло в невпинній боротьбі з Польщею та Угорщиною за панування над родючими землями Галичини й Волині. У цій боротьбі підтримало його місцеве українське населення, бо Любарт-Димитрій зв'язав свої ідеї з ідеями цього населення та все своє

життя боронив його прав до вільного життя. Боротьба була важка і нерівна. В наслідок цієї боротьби в 1349 р. Любарг утратив Галичину, але Волинь він удержав у своїх руках до самої смерті.

Дуже часті напади на Волинь поляків спонукали кн. Любарта-Димитрія перенести свою столицю з міста Володимира до Луцька, що лежав далі від кордонів Польщі та мав краще природне оборонне положення, ніж Володимир. Тут, у Луцьку, цей князь на місці старого замку своїх попередників заклав новий великий мурований замок у готичному стилі, у формі трикутника з трьома вежами по кутах. Будова цього замку, що розпочалася десь у половині XIV ст., тривала дуже довго. Не будучи ще зовсім закінченим, замок за Любарта перетривав не одну облогу поляками та, завдяки хоробрій обороні його місцевим українським населенням, ніколи не піддався ворогам.

Після смерті Любарта (1387) в Луцьку панував ще декілька років його син, кн. Федір, за якого Волинь утратила своє, більшменш, незалежне становище і стала провінцією Литви.

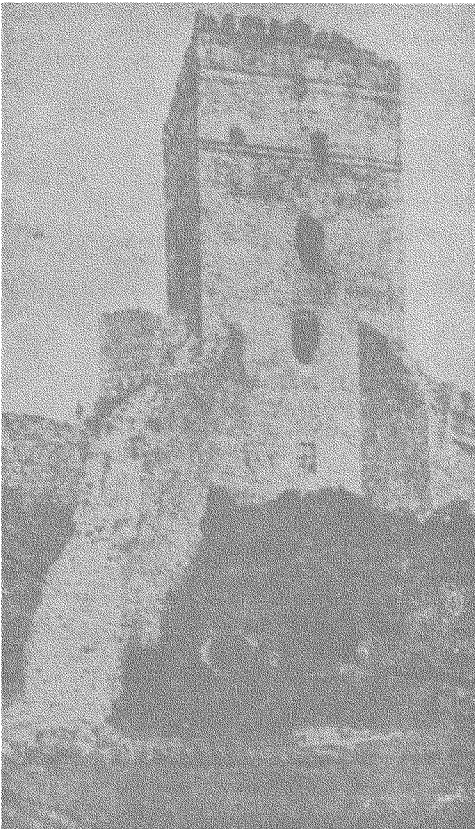
Луцькому замкові ще раз довелося відіграти свою важливу роль у подіях за литовських князів Витовта і Свидригайлла. Особливо на цього останнього князя покладали свої надії українці, що під його проводом сподівалися вернути втрачену волю. Коли, в 1409 р., кн. Свидригайлло за свої потаємні зносини з німецькими лицарями опинився у в'язниці в крем'янецькому замку, українські бояри визволили його та захопили також луцький замок. Одначе, не вдалося їм там довго втриматися, і Луцьк знову перейшов до Витовта та став за нього немов другою столицею Литви.

В 1428 р. луцький замок гостив у своїх мурах коронованих осіб з усієї майже Європи. Різні питання вирішувалися тоді на цьому з'їзді монархів, але найважливіше, задля чого вони прибули до Луцька, — була проєктована коронація Витовта, що хотів стати незалежним від Польщі королем Литви. Запрошені Витовтом гості не дочекалися цієї врочистої хвилини та мусіли роз'їхатися з Луцька, добре тут попоївши та набавившись полюванням. Причиною такого звороту справи було затримання поляками послів від німецького імператора з короною для Витовта. Це так засмутило князя, що він незабаром помер.

Після смерті Витовта великим князем Литви став Свидригайлло. Проти нього виступав, одначе, польський король Ягайлло, який з великим військом вирушив на Волинь та літом 1431 р. зайняв тут низку місцевостей. Проте, в Луцьку він зустрів завзятий опір українського війська, яке замкнулося в луцькому замку під проводом Свидригайллового воеводи, українця Юрші, і не тільки видер-

жало кількатижневу облогу замку, але, нападаючи з нього на поляків, нанесло їм важкі втрати. Ягайло тимчасом замирився із Свидригайлом, але не перестав виступати проти нього. Нарешті в 1435 р. Свидригайло був позбавлений волинської корони та залишився тільки волинським князем, живучи в луцькому замку до самої смерті (1451 р.).

Після Свидригайла Луцьк не мав уже своїх князів та ділив загальну долю Волині. Луцький замок, проте, залишився важливим політичним і релігійним центром українського життя на Волині.

Східна башта замку
Л ю б а р т а

Тут знаходилася кафедра луцьких православних, а пізніше греко-католицьких владик. Луцьку єпископію вперше згадується в літописах у другій половині XIII ст., коли саме вона, як припускають, була заснована. Кафедральний собор св. Івана Богослова знаходився ближче північно-східної стіни. Ліворуч нього стояла єпископська палата, біля так званої владичої вежі, яку мав утримувати своїм коштом луцький владика. Кафедра була дерев'яна і в другій половині 18 ст. згоріла. На її місце владика Сильвестр Рудницький почав будувати нову муровану церкву, але не докінчив. Донедавна на місці вівтаря цього храму стояв великий залізний хрест.

Біля в'їзної брами праворуч, в напрямі до вежі Свидригайла, стояла княжа палата, в якій упродовж багатьох століть відбувалися різні з'їзди української волинської шляхти та так звані гродські й земські суди. Довший час у першій половині XVII століття тут

працював Іван Виговський — пізніший гетьман. Не раз у мурах цього замку лунали слова протесту української православної шляхти проти утиску поляків, до якого приєднувалися голоси побожного луцького міщанства, зорганізованого разом із шляхтою в славному Чеснохресному Братстві.

Луцький замок гостив також і Тараса Шевченка, який, подорожуючи до с. Верби біля Ковля, де змалював старовинну українську церкву, по дорозі завітав до Луцька. В мурах цього замку дуже часто мала перебувати, будучи ще дитиною, Леся Українка, що в 80-90-их рр. минулого століття жила в Луцьку, спочатку в будинку над Стиром, а пізніше в будинку біля костьола, на розі вулиць Костьольної і Домініканської. Свої враження вона описала в деяких своїх поезіях.

Рештки колишнього замку Любарта в Луцьку промовляють до нас мовою історії. Замок Любарта не тільки свідок славних подій. Збудований українськими руками для оборони українських земель, він наша дорогоцінна пам'ятка минулого.

